

A munkafüzet szellős, jól átlátható, elegendő hely van a beírásra. Nagyon hasznos, hogy az egyes gyakorlatok mellett oldalszám mutatja a tankönyv odavágó részét.

A munkafüzet és a kazetták megjelenésével gyakorlati funkciót kaptak az irodalmi részletek, használhatóbbak lettek a párbeszéddek: a tankönyvben olvasható szövegek elhangzanak kazettán és a füzetben gyakorlat kapcsolódik hozzájuk. A hanganyag előadóinak színvonala némileg egyenetlen: érdekes módon a férfi előadók a természetes tempónál lassabban és némileg túlargulázva, a nők átlagos gyorsasággal beszélnek.

Összegezve a fentieket megállapíthatjuk, hogy a *Hungarolingua 3.* tananyagcsomag lehetőséget nyújt a gyümölcsöző és élvezetes tanulásra.

HEGEDŰS RITA

Új finn–magyar szótárak

A magyar és a finn nyelv hosszú idő óta nem rendelkezik olyan nagyvagy kéziszótárral, mely az újabb szóanyagot is magában foglalja, kielégítendő ezzel a modern világban való korszerű kommunikáció követelményeit.

A korábbi időszakokból a finn–magyar, magyar–finn kapcsolatokról pusztán a szótárirodalmat áttekintve megállapítható, hogy a népek és nyelvek közötti érdeklődés hosszú időre tekint vissza, ugyanakkor csupán egyetlen tudományos tevékenységre és köznapi használatra alkalmas (de egyre alkalmatlanabb) középszótár készült. Eddig a következő szótárak jelentek meg: Szinnyei József: *Finn–magyar szótár* (1884), Weöres Gyula: *Magyar–finn szótár* (1934), Papp István: *Finn–magyar szótár* (1962, melynek már három – változatlan – kiadása is megjelent), Nyirkos István: *Unkarilais–suomalainen sanakirja* (1969, melynek 1976-ban, illetve 1996-ban jelent meg zsebszótár változata *Suomi–Unkari–Suomi taskusanakirja* címmel), Papp István–Jakab László: *Magyar–finn szótár* (1985), Szabó T. Ádám: *Lyhyt unkari–suomi sanakirja* (1986).

A fenti sor az utóbbi években két újabb szótárral gazdagodott: 1998-ban jelent meg Pusztay János szerkesztésében a *Finn–magyar szójegyzék az EU Magyarországhoz írt véleményéhez*, és 2000 tavaszán a Varga Judit–Sirikka Saarinen szerzőpáros *Veikö kissa kielen? – Finn–magyar frazeológiai szótára*.

Az 1998-ban megjelent szójegyzék, mint Pusztay János az előszóban írja, az AGENDA 2000 finn nyelvű szövegének szószedete. A szótár első része a finn–magyar szójegyzék, mely mintegy 1500 szócikket tartalmaz, a második rész a magyar–finn szótári rész, végül a szótár függelékként néhány szemelvényt közöl az AGENDA 2000 szövegéből. A függelék felvételét az előszó egyik megjegyzése indokolja: „A szójegyzékben található szavakat, kifejezéseket sajátos szövegkörnyezetükből emeltük ki. A jelentések ennek megfelelően gyakran leszűkítettek, esetleg el is térnek a közkézen forgó szótárakban megadott jelentésektől”. A szótár szerkesztője a szószedet hasznosságát azzal indokolja, hogy egy általános országvéleményben minden bizonnyal megtalálhatók bizonyos szakterületek alapszavai és legfontosabb kifejezései. A jó szövegkiválasztással (az AGENDA 2000 szövegét lefordították az EU összes hivatalos nyelvére, alkalmat adva hasonló szószedetek készítésére) ez a szótár valóban olyan, részben már közhasználatban lévő, a közgazdasági, a jogi, az állami igazgatási szférából, a szolgáltató, a termelő, a közlekedési stb. ágazatból származó finn szókinccsréteggel ismerteti meg a magyar nyelvhasználót, mely szókinccscsoport ismerete nélkül már az értő finn újságolvasás is nehezen képzelhető el. Ennek bizonyítékeként elég, ha egy rövid vizsgálatot végzünk a szószedet és a rendelkezésre álló legelterjedtebb szótár (Papp István: *Finn–magyar szótár*, 1962) felhasználásával.

Egy rövid csoportot, a *j-* kezdetű szavakat összehasonlítva, az országvélemény szószedete a következő szavakat adja meg, amelyek a középszótárban nem találhatóak meg (a szavak magyar jelentését itt terjedelmi okokból nem adom meg): *jakauma*, *jalostettu*, *jalostusarvo*, *jatkouudistus*, *johdettu*, *johtamistaidot*, *johtoinen*, *jonotuslista*, *joukkotuho*, *joukkotuhoase*, *joukkovelkkakirja*, *joukkovelkkakirjalainat*, *joukkovelkkakirjamerkinna*, *joukkovähentäminen*, *julkishallinto*, *julkisten hankintojen neuvosto*, *julkisten hankintojen Euroopan keskus*, *julkisyhteisöt*, *jälkitaarkastus*, *jälleenvienti*, *järjestelmä*, *järjestely*, *järjestäytymisvapaus*, *jäkreistäminen*, *jäsennyshakemus*, *jäsennyysneuvottelut*, *jäsennyysvalmistelu*, *jätehuolto*, *jätehuoltopolitiikka*, *jätevedenkäsittely*, *jätevedenkäsittelylaitos*, *jätevesi*, *jätteet*.

A 63 *j-* kezdetű szóból 32 nincs meg a középszótárban, vagy ott nem az az elsődleges magyar megfelelő, mint amit a szószedet megad. Erre példa a *järjestelmä*: a magyar–finn középszótár alapján jelentése: ’rendszer, rend, szervezet’, az AGENDA 2000 szószedetében a szövegben aktuálisabb ’mechanizmus’. Ugyancsak hasonló a *järjestely*: Papp István

szótárában 'rendezés, szervezés' a jelentése, Pusztay Jánoséban pedig (többes szám) *järjestelyt*: 'szervezeti megoldások'.

Az újdonság erejével ható, a modern finn szókincs megismertetésében segítő hiánypótló kötet erénye, hogy sok esetben a címszavakat vagy magyar megfelelőiket évszámokkal és/vagy egyéb adattal egészíti ki. Ezek a lábjegyzet-szerepű betoldások elősegítik az olvasó tájékoztatását az adott fogalom jellegéről, illetve akár az EU történetébe is betekintést nyújtanak. Néhány példa: *Dublinin Sopimus* 'Dublini Egyezmény (1990)', *Münchenin Sopimus* 'Müncheni [szabadalmi] Egyezmény', *perustamisopimus* '(uniós) Szerződés', *Unkari uudessa Euroopassa* 'Magyarország az új Európában (1995-ös modernizációs csomag)', *vakauttamispaketti* 'stabilizációs csomag (1995)', *vakautusohjelma* 'stabilizációs csomag (1995)'. A szótár kis hiányossága, hogy a kiegészítést kívánó címszavak kisebb részében ilyen adatok nem jelennek meg, pl. *Haagin sopimus* 'há-gai konvenció', *Loméni yleissopimus* 'Loméi Konvenció', *Luganon sopimus* 'Luganoi Egyezmény'.

A szavak betűrendes elrendezése miatt ugyanannak a szónak az összetételeit, többfajta képzéssel keletkezett származékait ismerheti meg a szótár használója. A szótárkészítők gondos munkájának eredményeképpen különösen hasznos, hogy a szótár megfelelő használatával betekintést nyerhetünk az EU szervezeti felépítésébe, s megismerkedhetünk politikai és gazdasági egységeivel. A finn–magyar szótári részben az EUREKA címszóval kezdődik az *Eurooppa* szó szócsaládjának bemutatása, a jó-részt koordinációs bizottságokat és irányító szervezeteket felsoroló rész 26 címszót tartalmaz, megtalálható benne az *EY [Euroopan Yhteisö]* 'EU [Európa Unió]' címszó, de olyan nem kifejezetten reflektorfényben álló egységek is, mint pl. *Euroopan hiili- ja teräsyhteisö* 'Európai Szn-és Acélközösség'. Az EU szervezeteihez hasonlóan a szótárban több magyar irányítási, igazgatási, szervezeti központnak is megtalálható a finn megfelelője. Ezek a finn–magyar rész *kansallinen* 'nemzeti', illetve *Unkari* 'Magyarország' címszavai alatt találhatók, a *kansallinen*-hez 11, az *Unkari* címszóhoz 12 ilyen jellegű összetétel tartozik. Nemzetközi (nem feltétlenül az EU-hoz kapcsolódó) szervezeteket is megemlít a szótár a *kansainvälinen* 'nemzetközi' címszónál, szám szerint hatot, fozkozva az információgazdagságot.

Néhány esetében talán jobb lett volna bizonyos szavakat kihagyni, mert nem köthető hozzájuk jogi, gazdasági, közigazgatási stb. jelentés. Ez a kisszámú a szócsoport a finn–magyar szójegyzékből a következő: *astia* 'edény', *esirippu* 'függöny', *katko* 'törés, megszakítás', *kirje* 'le-

vél', *käytävä* 'folyosó', *leiri* 'tábor', *paja* 'műhely', *taulu* 'tábla', *terva* 'kátrány'. A magyar–finn szójegyzékben a nem szervesen az EU hivatali nyelvezetéhez tartozó szavak száma látszólag megnő. Az *a-* és a *b-* kezdetű szavaknál a következő szavakat találjuk: *ajándék*, *alj*, *állás*, *asztal*, *átkelés*, *baj*, *barátság*, *becsületes*, *bélyeg*, *beszélgetés*, *betegség*. Ennek oka, hogy a szótár alapja egy finn szöveg szóanyaga, a szavak által alkotott szóbokrok pedig óhatatlanul sérüléseket szenvednek, ha a szavak a magyar szóbokrok szerint rendeződnek.

A szószedet jelentőségét nem lehet eléggé hangoztatni, mégis röviden utalnom kell néhány apró hiányosságra. A kötet előszava alapján terminológiai szótárként is szeretne működni, több esetben ugyanakkor nem kapunk tájékoztatást arról, hogy bizonyos olyan szavak, melyekkel a köznyelvet ismerő használó ritkán találkozik, mely szakterületek terminus technikusai. Két szót említ meg: a *säännöstö* finn szó mellett a következő magyar megfelelő található: *acquis*, jelzős szerkezeteiben pedig ugyanez: *unionin* ~ 'acquis', *yhteisön* ~ 'acquis'. Az *acquis* idegen szó magyarázatát azonban sem a finn–magyar szótári részben, sem a magyar–finn szótári részben nem találjuk meg. A magyar–finn szószedetben az *aquis* mellett csupán finn megfelelője van, „magyar” jelentése nem: *acquis* 'säännöstö'. A másik példa a *valkoinen kirja* 'Fehér Könyv', melynek a magyar–finn szótári részben sem található magyarázata: *Fehér Könyv* 'valkoinen kirja'. A szótársorozat további kötetekben, esetleg más jellegű finn–magyar, magyar–finn szótáraknál kérdéses esetekben a tájékozódást megkönnyítheti a szavak szakterületek szerinti csoportosítása.

A szótár harmadik szerkezeti részével kapcsolatosan megjegyzendő, hogy a szövegben lévő kiszótározott szavak és szövegbeli előfordulásuk jelzésével, a szavaknak a szövegre vonatkoztatásával (indexekkel vagy egyéb utalásokkal) a szótár fontos és szükséges részévé emelheti az idézett cikkelyeket.

A kötet előszavából kimaradt néhány adat, amely feltétlenül érdeklődésre tarthatnak számot. Nem tudhatjuk meg, kik fordították magyarra az AGENDA 2000 szövegét, a tőlük való elhatárolódásra ugyanis utal a szerző: „A fordítást nem kívántuk felülbírálni...” (lásd: Előszó). Az sem világos, hogy az AGENDA 2000 milyen nyelven jelent meg, és mely nyelvről fordították magyarra, továbbá az is indoklást igényelne, hogy miért az idézett cikkelyeket választotta ki a szerző az országvélemény szövegéből az EU-szókincs reprezentálására.

Ez a szótár hiánypótló kezdeményezés a magyar és a finn lexikográfiában. Hatását és az eddigi munka értékeit azonban nem csupán könyv

formájában építheti tovább. Az EU aktuális nyelve, szókincse ugyanis nagyon gyorsan változó rendszer, a változásokat a nyomtatott szótárkiadás nem követheti. A szótár 1998-ban jelent meg, az EU-nyelvezet átalakulása miatt néhány szava már napjainkban sem használatos: ma már történelmi fogalomként beszélünk FÁK-országokról, KGST-ről, az EU-hoz csatlakozás jelenkori szakaszában pedig már nem használatos a NyEU (Nyugat-Európai Unió) kifejezés.

A gyors változások követése és közzététele érdekében jelen szótár méltó folytatása lehet egy interenetes szótár létrehozása.

* * *

„A *Veikö kissa kielen?* – finn magyar frazeológiai szótár célja az, hogy megvilágítsa a finn kifejezések, szólások közmondások jelentését a magyar olvasók számára” – írja előszavában a Varga Judit–Sirikka Saari-nen szerzőpáros.

Ennek a szótárnak is úttörő szerep jutott a magyar lexikográfia történetében, nagyobb nyelvek szótárai után immár finn frazeologizmusokkal is megismerkedhet az, aki a finn nyelv iránt érdeklődik. Finn frazeologizmusokkal eddig „csupán” (azért az idézőjel, mert ezeknek a szótáraknak nem elsődleges feladata a frazeológiai egységek közlése) az előbbieken felsorolt finn–magyar szótárak forgatója ismerkedhetett meg.

A szerzők kötetükben nagyrészt az 1990–1994 között megjelent *Suomen kielen perussanakirja* című három kötetes finn értelmező szótár anyagát dolgozták fel, a frazeologizmusokat kigyűjtve. Értékes kötetük anyaga mintegy 3000 frazeologizmust, közmondást, szólást dolgoz föl, és adja meg magyar jelentésüket.

Újdonságát szintén hasonló vizsgálattal lehet megmutatni, mint az EU nyelvébe betekintést nyújtó szótár esetében. A kijelölt vizsgálati szakasz a frázisszótár *a-* kezdetű szavainak az *a-ajatella* közé eső elemei. Jelen esetben fordított módon célszerű eljárni, és azokat a frazeologizmusokat megmutatni, amelyek megtalálhatók a Papp István által szerkesztett finn–magyar szótárban (a frazeológiai egységek itt magyar jelentés nélkül szerepelnek): *aamuin illoin, aamusta iltaan, aamusta päivin, aamuhetki kullan kallis, Aatamin puvussa, ajoin, pitkästä aikana, hyvissä ajoin, aika lailla/tavalla, pitää aisoissa, ajaa pakoon, ajaa sisään, ajaa takana, ajaa päälle.*

A vizsgált 93 frazeológiai egyégből mind össze 14 található meg a finn–magyar középszótárban. Feltéve, hogy a találomra kiválasztott vizsgálati anyag adatai általánosíthatók, ez az adat mindent elmond a szótár nagy jelentőségéről. A kötet olyan adatokkal gazdagíthatja a nyelvokta-

tást, amelyet máshonnan aligha szerezhethet meg a nyelvtanuló Magyarországon.

Az előszó szerint a legújabb frazeológiai egységeket az elektronikus médiákon keresztül és anyanyelvi beszélőktől is gyűjtötték. A frissességével is ható kötet érdeme, hogy a szerkesztők nem voltak szemérmesek, a durva, trágár egységeket is felvették gyűjteményükbe, ugyanakkor nem fukarkodtak az emelkedettebb nyelvi színhez tartozó, bibliai eredetű elemekkel sem.

Az életszerűséget szolgálja, hogy gyakoriak a közmondásoknak, frazeologizmusoknak a helyes alkalmazás beszédhelyzetére utaló magyarázatai: pl. *luonto* 'természet' *Luonto se on joka tikanpojan puuhun vetää* (km), [főleg a fiatalok természetes erotikus viselkedéséről mondják], vagy: *kunnia* jkulla on kunnia + inf [formális köszöntésekben].

A címszavak betűrendben követik egymást, illetve a jellemző szavuk szerint is rendezve vannak, pl. a *lisätä kaasua* 'gázt ad (vminek), fokozza a tempót' frazeológiai egység megtalálható a *lisätä* 'növel, gyarapít, fokoz' címszónál és a *kaasu* 'gáz' címszónál egyaránt. Ez a szerkesztési megoldás megkönnyíti azoknak a munkáját, akik az egyes frazeológiai egységeket nem ismerik pontosan.

A kötet készítői azonban talán nem megfelelő mértékben használták ki a kettős utalásban rejlő lehetőségeket. A kettős utalással nem jár együtt a jelentések többszöri megadása. A többszöri jelentésközlés ugyanakkor nagyban elősegíti a frazeologizmusok megtanulását a nyelvtanulás bármely szakaszában.

A jelentés másodszeri meg nem adása a kötet esztétikai sérülését is okozza, több esetben ugyanis oldalszámban mérhető a csupán más címszóra utalások terjedelme. Lásd pl. a finn nyelv nagy gyakoriságú igéi közül az *antaa* 'ad', *heittää* 'dob, hajít', *mennä* 'megy' igéket.

Sajnos nem maradhat meg említés nélkül az utalásterjedelem legkiugróbb példája: a létige, amelyhez nem tartozik más a szótárban, csupán 16 oldalnyi utalás. Ugyanígy elgondolkodtató a tagadó segédige önálló címszóvá emelésének jogossága is (négy és fél oldalnyi utalás).

A szótár páratlan jelentőségét és értékes anyagát kis mértékben beárnyékolják bizonyos kisebb szerkesztési pontatlanságok. A bevezető oldalakat megvizsgálva azt tapasztaljuk, hogy az első hosszabb szöveges rész („Előszó”) szövegbeosztási sajátosságai nem jelennek meg másik szöveges részben. „A szótár használatáról” c. fejezetben az alcímek után eltérő sortávval következnek a bekezdések, és ebben a fejezetben nem is mindig különülnek el. Mivel a szerző az első sorokat nem kezdte behú-

zással, a külön sorban kezdett sorok önálló bekezdésnek minősülnek, azonban nem mindig vannak elkülönítve a megelőzőtől. Lásd pl. „A címszavak alakjának megadása...” kezdetű részt (7.), a 9. ill. a 10. lapot. Ismét az előszóban a szöveg kétfajta betűtípust használ, felváltva alkalmazva az *ő, ű* betűket és „repülő ékezetes” (*ō, ū*) párjukat.

A szótári részben a számtípusok használatát bizonyos fokú következetlenség jellemzi, a szövegben kétfajta számtípus használata fordul elő. Lásd pl. az 58. oldal *ikuinen* és *ilman*, vagy az 82. és 83. oldal *karvas* ill. *katkera* címszavát: más címszóra utalásban homonímia-megkülönböztető szerepben vannak, utóbbi két esetben ráadásul ugyanarra a címszóra utalnak a számok.

GÁL ATTILA

A tartui egyetem új hungarológiai sorozata

Tartu évtizedek óta az északkelet-európai hungarológia egyik fellegrárának számít. Az első magyar lektor, Virányi Elemér négy évvel Észtország függetlenségének kinyilvánítása után, 1922 novemberében kapta meg kinevezését, s doktori disszertációjának megvédése után, 1923-ban kezdte meg a magyar nyelv oktatását. Virányi 1928-ban hazatért, néhány év szünet után őt Györke József (1931–37), majd Fazekas Jenő (1937–41) követte. A szovjet időkben Tartuban hivatalos magyar lektor ugyan nem működött, de az intézmény nem maradt magyaroktatás nélkül, ezt a feladatot közel négy évtizeden át Paula Palmeos végezte, majd tanítványai – Tõnu Seilenthal, Anu Nurk és Ene Asu-Ounas – folytatták munkáját. Ezekben az évtizedekben Tartu nemcsak a szovjetunióbeli finnugrisztika meghatározó intézményévé vált, hanem a kárpátaljai magyar kutatók egész sora védte meg itt disszertációját.

A kilencvenes évek elején az észt–magyar kapcsolatok magasabb szintre jutottak: 1992 őszén észt lektorok álltak munkába Magyarországon (Anu Kippasto Debrecenben és Tiina Rüütmaa Szombathelyen), őket 1994-ben az ELTE észt lektoraként Piret Korjus követte, s 1993-ban megkezdte működését Tartuban az „új idők” első magyar lektora, Pomozi Péter is. (A tudománytörténeti háttérrel bővebben: Anu Nurk–Tõnu Seilenthal: Hungarológia Észtországban. In: Hungarológia Magyarországon kívül (szerk. Tuomo Lahdelma–Maticsák Sándor). Hungarologische Beiträge 4: 73–80. Jyväskylä, 1995; Pomozi Péter: Morzsák